

De invloed van KLASGENOTEN

PROMOTIE

WAT MAAKT DAT DE ENE LEERLING MET MEER MOTIVATIE NAAR SCHOOL GAAT EN BETERE RESULTATEN BEHAALT DAN DE ANDERE LEERLING? EN HOE BELANGRIJK IS DE ONDERLINGE ROL VAN DE LEEFTIJDGENOTEN OP DEZE RESULTATEN? DE ANTWOORDEN OP DEZE VRAGEN STAAN CENTRAAL IN HET PROEFSCHRIFT VAN **MARIOLA GREMMEN**.

tekst: MARIOLA GREMMEN beeld: PIXABAY.COM

OM LEERLINGEN OPTIMAAL te kunnen laten presteren en goed voor te bereiden op de arbeidsmarkt, is veel onderzoek gedaan naar verschillen in motivatie en schoolcijfers. Verklaringen worden voornamelijk gezocht bij zowel het IQ van de leerling zelf als de rol van de leraren en de thuissituatie. Toch kunnen er meer en diepere inzichten verkregen worden over een belangrijke invloed: het sociale netwerk van leeftijdsgenoten.

Leerlingen brengen op school veel tijd door met leeftijdsgenoten en ook buiten schooltijd spreken ze vaak af met vrienden en blijven ze in contact met elkaar. In hoeverre speelt dit dagelijkse netwerk van leeftijdsgenoten een rol in schoolmotivatie en schoolprestaties? Deze onderzoeksvraag staat centraal in mijn proefschrift *Social network processes and academic functioning*, dat ik op 1 november heb verdedigd aan de Rijksuniversiteit Groningen.

In mijn proefschrift onderzoek ik in welke mate, onder welke omstandigheden en in welke richting leeftijdsgenoten schoolmotivatie en schoolprestaties

aanmoedigen of juist ontmoedigen. Om dit te onderzoeken, heb ik data gebruikt waarbij leerlingen op zowel basisscholen als middelbare scholen in Nederland verschillende schooljaren zijn gevolgd door het invullen van vragenlijsten. Ook heb ik leerkrachten geïnterviewd en ze vragenlijsten laten invullen. Verder heb ik de rapportcijfers van de leerlingen gebruikt.

ONGELIJKHEID

Het sluiten van vriendschappen is voor kinderen een belangrijk onderdeel van het leven op school. En als ze eenmaal vrienden hebben, gaan deze vrienden een steeds grotere rol spelen ten opzichte van ouders en leerkrachten. Het is daarom te verwachten dat vrienden bepalend zijn voor motivatie en prestaties op school.

Uit mijn onderzoek blijkt dat in de eerste klas van de middelbare school, wanneer leerlingen elkaar nog niet kennen, vriendschapsrelaties worden gevormd tussen leerlingen met dezelfde schoolprestaties op dezelfde vakken. In het tweede jaar vindt er invloed tussen vrienden plaats en gaan de schoolprestaties van vrienden dus meer op

elkaar lijken. Waar goede leerlingen elkaar uitzoeken om nog beter te worden, halen slechte leerlingen elkaar naar beneden. De ongelijkheid in schoolprestaties van leerlingen binnen de klas lijkt hierdoor over de schoolcarrière toe te nemen.

Deze beïnvloedingsprocessen blijken ook afhankelijk te zijn van de klas waarin leerlingen zitten. Leerlingen zijn niet alleen gevoelig voor het gedrag van hun vrienden, maar kijken tevens naar het gedrag van andere klasgenoten, en dan met name de populaire klasgenoten. Als populaire leerlingen in de klas hoog presteren, zijn er sterkere selectieprocessen voor zowel laag als hoog presteerders. Zowel hoog presteerders als laag presteerders zijn dan dus geneigd om vrienden met elkaar te worden, wat ervoor zorgt dat vriendschappen vooral bestaan tussen leerlingen met dezelfde prestaties. Wanneer juist de leerlingen die niet populair zijn in de klas hoog presteren, zoeken met name laag presterende adolescenten elkaar op. De prestaties van populaire leerlingen beïnvloeden op deze manier welke leerlingen met elkaar bevriend raken.

SOCIALE POSITIE

Relaties met leeftijdsgenoten zijn echter lang niet altijd positief, zoals vriendschappen zijn. Het helemaal niet hebben van vrienden blijkt zeker net zo schadelijk voor de schoolprestaties als het hebben van slecht presterende vrienden. Wanneer leerlingen geen vrienden hebben, gepest worden, niet aardig gevonden worden of niet populair zijn, hebben ze vaak minder zin om naar school toe te gaan, zijn ze minder geconcentreerd en halen ze lagere cijfers. Dit verband is het sterkst voor het ontbreken van vriendschappen en gepest worden, omdat leerlingen die dit ervaren zich geen onderdeel voelen van de groep. Verder blijkt dat hoe negatiever de sociale positie van een leerling in de klas is, hoe lager de motivatie en prestaties zijn.

Naast de selectie- en beïnvloedingsprocessen op basis van schoolmotivaties en schoolprestaties, heb ik ook gekeken of andere gedragingen een rol spelen bij het sluiten van vriendschappen en in de schoolcijfers van leerlingen. Waar eerder onderzoek zich altijd heeft gericht op selectie en invloed binnen één gedraging in een sociaal netwerk model, zoals schoolprestaties, schoolmotivatie, roken of drinken, heb ik in een studie ook naar selectie en invloed tussen gedragingen gekeken. Aangezien schoolmotivatie vaak daalt in de adolescentie en risicogedrag toeneemt, heb ik me gericht op de combinatie tussen die twee gedragingen.

Beïnvloedt het risicogedrag van vrienden schoolprestaties over tijd en andersom? Resultaten toonden aan dat het drinken van alcohol en het vertonen van delinquent gedrag vaak gerelateerd zijn aan lage schoolprestaties in de eerste jaren van de middelbare school. Verder selecteerden leerlingen die risicogedrag vertoonden in de eerste klas vaak laagpresteerders als vrienden. Ook bleek in dit schooljaar dat risicogedrag van vrienden vaak voor lagere schoolcijfers over tijd zorgt, terwijl over het algemeen leerlingen hogere cijfers over tijd hebben wanneer vrienden geen risicogedrag vertonen. Of vrienden wel of geen alcohol drinken en wel of geen delinquent

Relaties met leeftijdsgenoten zijn echter lang niet altijd positief.

gedrag vertonen, kan dus niet alleen het risicogedrag van leerlingen beïnvloeden, maar ook de schoolcijfers.

ZITPLAATSEN

Het sociale netwerk binnen de school blijkt dus een belangrijke rol te spelen in de schoolprestaties van leerlingen. Om de schoolprestaties te verbeteren, is het interessant om vriendschapsrelaties zo te sturen dat leerlingen het beste uit zichzelf kunnen halen. Er is bijvoorbeeld een aantal moeilijke overwegingen voor leerkrachten op de basisschool, zoals het wel of juist niet bij elkaar plaatsen van vrienden, het bij of uit elkaar plaatsen van hoog en laag presteerders en het mixen van jongens en meisjes.

Wat voor invloed heeft de zitplaats op de motivatie en prestaties van leerlingen? Voor mijn onderzoek is er een nieuw effect ontwikkeld binnen de sociale netwerkanalyse methode (RSiena). Hiermee kon naast het dynamische vriendschapsnetwerk, die verandert over tijd, ook het statische netwerk van zitplaatsen onderzocht worden in relatie tot het academisch functioneren van leerlingen.

Mijn onderzoek toonde aan dat leerlingen die bij elkaar geplaatst worden vaak vrienden worden en dat vrienden vaak meer op elkaar gaan lijken over tijd, ongeacht waar ze zitten in de klas. Wanneer leerlingen echter geen vrienden zijn, maar wel dichtbij elkaar zitten in de klas, gaan ze minder op elkaar lijken. Waarschijnlijk zetten ze zich dan af tegen het gedrag van hun medeleerlingen, omdat ze niet bevriend met ze zijn en niet op ze willen lijken.

INTERACTIES

Samengevat blijkt het belangrijk dat leerlingen zich onderdeel voelen van de groep, met positieve relaties, zodat ze zich prettig voelen en goed kunnen presteren. Sterkere effecten zijn gevonden voor schoolmotivatie dan schoolprestaties, waarschijnlijk omdat het gemakkelijker is om meer gemotiveerd te raken voor school dan om direct hogere cijfers te halen. Ook wordt aangeraden om interacties en vriendschappen tussen laag en hoog presteerders te stimuleren, omdat laag presteerders elkaar beïnvloeden naar nog lagere schoolprestaties en hoog presteerders naar hogere prestaties. Dit maakt de verschillen tussen de groepen alleen maar groter, terwijl ze van elkaar zouden kunnen leren. ✗

